

ОКРЕМІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА

*Л.А.Євчук, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

В статті розглянуто зміст та проблеми окремих напрямів соціального розвитку підприємств аграрного сектора: моральна та матеріальна мотивації, відновлення соціальної сфери, культура та духовність, охорона довкілля. Визначено їх значимість для успішного здійснення економічних перетворень.

Постановка проблеми. Світовий досвід формування розвиненого ринкового середовища показує необхідність одночасного здійснення економічних стратегічних зрушень та соціальних перетворень. В умовах глобалізації економіки й суспільства соціальні заходи набирають актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегіям розвитку суб'єктів підприємницького середовища присвячено розробки зарубіжних класиків Т.Амблера, І.Ансоффа, П.Дойля, П.Друкера [1], Дж. О'Шонессі, М.Портера, Р.Фатхутдінова, А.Юданова та інших. Серед вітчизняних економістів-аграрників ці питання зустрічаються в роботах В.Валентинова, С.Кваші, І.Кириленка, П.Макаренка [2], М.Маліка, П.Саблука, В.Юрчишина, інших. Особливість сучасної української наукової думки полягає в розрізненості дослідження економічних реформ і соціальних питань, в той час як зарубіжні науковці розглядають їх у комплексі. Постановка завдання. Обґрунтуванню ролі окремих напрямів стратегічного соціального розвитку підприємств аграрного сектора присвячено дану статтю.

Виклад основного матеріалу. Ми підтримуємо позиції вчених, які стратегії розвитку аграрного сектора розглядають за паралельними двовекторними напрямками: економічним та соціальним. Економічні реформи за своїм змістом започатковують розвиток галузі, подальше проходження й поглиблення якого без приєднання соціальних ф акторів буде повільним та малооефективним.

Основним видом соціальних заходів, які здійснюються на сільськогосподарських підприємствах, є моральне стимулювання, значимість якого в останній час зростає. Менеджери провідних компаній стверджують, що у мотивації поряд з матеріальною винагородою на одному рівні стоять психологічні та соціальні фактори.

Як показали наші дослідження, на сьогодні моральне заохочення працівників за своєю корисністю розміщується на одному щаблі з матеріальним. Дошки пошани, привселюдне вручення грамот стали не менш цінними за премії. Зростання ролі моральних мотиваційних чинників зумовлено тим, що суспільство у соціальному розвитку дійшло до рівня, коли переважна більшість населення подолали ступені первинних потреб (за пірамідою потреб А.Маслоу). Актуальним постає четвертий рівень – потреба у повазі та визнанні інших людей. До того ж психологія і менталітет сільських мешканців побудовані так, що ця потреба є для них значимою не менше, ніж потреби нижчих рівнів.

Друга причина підвищення актуальності моральних факторів полягає у слабкому рівні матеріальної мотивації в сільському господарстві. Низький рівень заробітної плати й премій у галузі створюють необхідність підтримання соціального елемента – людської гідності хоча б за допомогою моральних мотиваційних заходів.

Матеріальна мотивація як складова соціального захисту населення має також важливе значення для розвитку суспільства й держави. Історія свідчить, що на початку ХХ століття підприємці намагалися економити на заробітній платні, за рахунок чого збільшували накопичення. Це стало однією з причин великої депресії 1929-1933 років, яка багато чому навчила підприємців та державу [2]. Досвід розвинених країн переконує, що саме штучне підвищення заробітної плати, яке є вагомим джерелом росту інших доходів (соціальних виплат, інвестиційних надходжень тощо), стає в наслідку стимулом розвитку економіки країни. На думку П.М.Макаренка,

чим швидше це буде усвідомлено, тим швидше буде розвиватися економіка [2]. Роль держави полягає в розробці політики заохочення роботодавців до збільшення розміру офіційної винагороди за працю, а також підвищення рівня мінімальної заробітної плати вище прожиткового мінімуму й вартості споживчого кошика. У роботодавців необхідно виховувати прагнення до покращення добробуту своїх працівників. За ствердженням П.Друкера, існування успішної бізнесодиниці неможливо у неблагополучному суспільстві. Керівництва підприємств зацікавлені у благополуччі суспільства, навіть якщо причина негараздів не має до їх менеджменту ніякого відношення [1].

Значимість соціальної турботи була доведена практикою радянської планової економіки та капіталістичної ринкової. Ще на початку XIX сторіччя англієць Роберт Оуен на прикладі власної фабрики доказав, що зобов'язання піклуватися про найманих працівників цілком збігається з інтересами роботодавця [3].

Наступною складовою соціальних заходів є фінансування діяльності соціальної сфери. Представники аграрного виробництва на сьогодні відмовляються від соціальної роботи або проводять її у мінімальних обсягах. Це зумовлено тим, що поперше, більшість господарників стурбовані питаннями виживання, а не пошуками стратегій розвитку. По-друге, малому і середньому бізнесу складніше здійснювати системну політику соціального інвестування, ніж крупному. Практики скаржаться на відсутність податкових пільг при проведенні соціальної роботи та адміністративний тиск. Іноді доходить до того, що підприємці анонімно надають спонсорську допомогу, побоюючись проблем з податковою та іншими контролюючими інстанціями.

У 2005 році ООН провела дослідження рівня соціальної роботи серед 1220 українських підприємств і виявила, що соціальні бюджети мають менше третини респондентів, хоча кількість суб'єктів, які ставлять перед собою завдання соціальної

турботи щорічно зростає. В основному вони представляють крупний бізнес [4].

Утримання соціальної сфери не може бути обов'язком розташованих у сільській місцевості сільськогосподарських підприємств. Виважена державна політика, спрямована на створення сприятливих умов розвитку підприємництва у соціальній сфері сільських територій, забезпечить різносторонньо вигідний для багатьох суб'єктів економічний результат.

Немалозначними чинниками розвитку суспільства виступають культура і духовність, на що звертали увагу й економісти минулих століть. С.М.Булгаков (1871-1944) вважав, що національне оновлення, яке він пов'язував з духовним, повинно послужити економічному й політичному відродженню. Народного господарський і суспільні організми стають безжиттєвими, якщо їх покидають духовні сили, якщо спотворюється моральне обличчя людини, відбувається її духовне здичавіння [5, с. 21]. Низький рівень освіченості, моральний, культурний та духовний занепад значної частки населення в сільській місцевості виступає руйнівним фактором виробничого потенціалу аграрного сектора. Подальша неухвага держави до цієї проблеми ще більше загострить розшарування суспільства за місцем проживання й зведе нанівець престижність сільської праці.

В останній час починає все більше привертати увагу соціальне питання охорони довкілля, яке повинно мати (але не має) економічний відтінок, тобто економічну відповідальність суб'єктів. Періодично проблема чистоти навколишнього середовища піднімається засобами масової інформації, проте відсутність законодавчої та соціальної зацікавленості й відповідальності залишають все на своїх місцях. Питання застосування у сільському господарстві економічно ефективних та екологічно безпечних технологій є досить актуальним, але на практиці рідко згадуваним. Недостатнє фінансове забезпечення поточної діяльності аграрних підприємств, слабкий (часто й відсутній) контроль екологічної чистоти сільськогосподарської продукції з боку її покупців та державних контролюю-

чих інстанцій призводить до використання дешевих технологій, безпечність яких є невідомою. Через високу вартість екологічно безпечні технології застосовують лише підприємства, що займаються експортними поставками. Прикладом є практика придбання хімічних засобів. Дистриб'ютори – представники відомих торгових марок засобів захисту рослин пропонують агровиробникам якісну екологічно безпечну продукцію на умовах попередньої (іноді часткової) оплати. На принципах стовідсоткового кредитування працюють продавці дешевих несертифікованих засобів китайського виробництва невідомої якості. При виконанні препаратами своїх функцій загроза їх використання полягає у забрудненні навколишнього середовища продуктами розкладу цих речовин.

Послідовна, поетапна реалізація екологоспрямованої стратегії соціально-економічного розвитку та мобілізації науково-технічного й економічного потенціалів держави на подолання екологічної кризи стануть підґрунтям екологічно безпечного функціонування агропромислового комплексу країни, раціонального, екологічно зрівноваженого природокористування. В основу такої стратегії мають бути покладені такі принципи: пріоритет екології над економікою, раціональне поєднання ринкових і державних механізмів регулювання природокористування й екологічних відносин, оптимальне поєднання галузевого та територіального управління природокористуванням, розв'язання місцевими органами влади ресурсно-екологічних проблем [6]. Реалізація зазначеного без державної участі та підтримки буде проходити повільно й матиме сумнівну ефективність.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає змогу робити наступні висновки. Врахування й упровадження соціальних заходів є важливим при здійсненні економічних реформ, без чого відродження та успішний розвиток аграрного сектора стає неможливим. Координуюча та стимулююча роль цих процесів належить державі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Друкер П. Энциклопедия менеджмента / Питер Ф. Друкер; [пер. с англ. О.Л. Пелявского]. – М.: Вильямс, 2004. – 432с.
2. Макаренко П. М. Моделі аграрної економіки / Петро Миколайович Макаренко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 682с.
3. Михайлов Ю. Вчитися управляти бізнесом разом з «Агро-Союзом» / Юрій Михайлов // Пропозиція. – 2008. – № 1. – С. 18-20.
4. Козлов С. Власть и бизнес социальные проблемы намерены решать сообща / Станислав Козлов // Вечерний Николаев. – 2006. – № 114. – С. 2.
5. Боровикова Т. В. Экономисты мира: Библиографический справочник / Боровикова Т. В., Борисов В. И., Ткаченко В. Г. – К.: Арістей, 2005. – 204с.
6. Ульянченко О.В. Управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.В.Ульянченко. – К., 2008. – 38с.